

za genealoško klasifikacijo ali pa je teh ključev preveč (npr. fosilni material iz zgodnjega pleistocena, pribl. 2 do 1,6 milijona let pred nami v vzhodni in južni Afriki; ali pa srednjepleistocenski material od pribl. 400.000 do pribl. 130.000 let v vzhodni, južni in severni Afriki, na Bližnjem vzhodu, v Evropi in prav letos se tej pisani fosilni šari pridružuje tudi vzhodnoazijski material). Ne izgublja se v nepotrebnih drobnarijah, kot bi nemara pričakovali od obdelave skupnostnih sistematik in preživetvenih strategij, s katerimi so se rojevale, živele in umirale (in pogosto izumirale) homininske populacije. In ne pusti se zmesi danes že praktično nepreštevni zbirki arheološkega materiala, ki predvsem v različnih formah kamnitih orodij spremlja hominine zadnjih 2,5 milijona let; pri tem je vse bolj res, da kamna očitno niso obdelovale/i samo samice/samci vrst iz rodov *Homo*; prav tako je res, da klasični, razvojnoprogressistični pogled na zgodovino kamnitih industrij ne zdrži več kritike: tako kot npr. sapiente najdemo v povezavah s srednjepaleolitskimi industrijami, najdemo, kaj vem, neandertalce v povezavah z gornjepaleolitskimi orodnimi oblikami; in, nazadnje, vemo, da so Tasmanijci pred sto leti izdelovali veliko bolj groba orodja kot pred 20.000 leti.

Podobna nihanja, vzponi in padci (tako v evoluciji kot v ekologiji, arheologiji in zgodovini), so zagotovo spremljali populacije homininov v vsej dolgi, petmilijonski zgodovini in za streznitev, za to, da nehamo gledati nase kot na nekaj posebnega in odličnega, je zares skrajni čas. Gamblovi *Timewalkersi* so doslej nemara najpomembnejši korak na poti k streznitvi. Ne morebiti zato, ker se mu ne bi dalo oporekati na vrsti točk; ker mu ne bi bilo mogoče očitati tega, da je mestoma nedosleden, da mestoma preveč ekstenzivno in, kot bi bil

v zadregi, uporablja koncepte, za katere vemo, da s prepogosto rabo otopijo in postanejo kontraproduktivni; temveč zato, ker je skušal dosledno realizirati vodilo, ki sta si ga zastavila s Chrisom Stringerjem, ko sta skupaj pisala monografijo o neandertalcih (Stringer, C. in C. Gamble, *In search of the Neanderthals: Solving the puzzle of human origins*, Thames & Hudson, New York, 1993): z novimi odkritji naj gre skupaj tudi novo mišljenje, nova in bolj natančna razlaga dogajanja v evoluciji homininov in posebej v evoluciji hominov. Nova in bolj natančna razlaga ne implicira samo dobre obveščенosti o dogajanju na terenih evolucionarne antropologije in arheologije, temveč zlasti dobra vprašanja in dobra izhodišča za razlago. Prav to dvojje pa je tisto, kar posebej odlikuje Gamblove *Time-walkerse* in zaradi česar so eno od redkih del, ki se ukvarjajo s človeško predzgodovino in pri tem ne izdajo svojega bralca.

Iztok Saksida

Edward E. Evans-Pritchard

LJUDSTVO NUER

Opis načinov preživljanja in političnih institucij enega izmed nilotskih ljudstev

Studia Humanitatis; ŠKUC FF, Ljubljana, 1993

334 str., cena: 2.625 SIT

Prevodov antropološke literature imamo na Slovenskem tako zelo malo, da je prav vsaka izdaja knjige z antropološko tematiko svojevrsten praznik, še posebej če dobimo delo, ki sodi v okvir najbolj temeljnega jedra etnografsko monografskih opisov ljudstev z vseh koncev sveta. Brsteče šole

antropologije na Slovenskem bodo s tem delom dobile gotovo izjemno pomemben kreativni impulz.

Edward E. Evans-Pritchard je glede na metodo in stil opisovanja svojih izsledkov še pripadal "objektivistični" antropološki šoli. Kot znanstvenik je dosledno uporabljal "objektivno" 3. osebo, kadar je pisal "o stvareh samih", ni nikoli opisoval svojih vtisov, razen v opisih pogojev svojega dela. Toda antropološki tekst je zmeraj začasen, nikoli ne more dati "o stvari" končne besede in je zmeraj bolj ali manj okvirna "zgodba". Preučevanje kakega ljudstva ali kake kulturne oz. socialne sestavine je še kako odvisno od raziskovalca in njegove sposobnosti prodreti v jedro stvari. Doslej so ponovljena opazovanja zmeraj razkrila tudi nove razsežnosti stanja na terenu. Tako pač to je. S tem, da so antropološki teksti zgodbe, pa še ne pomeni, da je antropološka aktivnost "zgodbičarstvo". Nasprotno: antropološka metodologija je enako stroga kot metodologija kate-rekole druge znanosti.

Toda vseeno je treba zelo resno vzeti uvodno opozorilo o tem, kakšne težave je imel Evans-Pritchard po prihodu med Nuere zaradi narave svojega dela. Še posebej pomembno je, da je med Nueri preživel v nekaj presledkih kakšno leto, kar v bistvu zadošča kriterijem sedanjega metodičnega načela, da mora biti raziskovalec, ki raziskuje kako tuje ljudstvo, na terenu vsaj leto dni (še najbolje dve leti in več). Ker je njegovo odpravo med Nuere inicirala in financirala kolonialna oblast, s katero so bili takrat v stalnem sporu, ga Nueri nikoli niso mogli sprejeti kot preprostega "radovedneža", ampak so ga imeli najmanj za vsiljivca, če že ne za sovražnika. Ta kolonialni položaj raziskovalca-antropologa je tudi razlog, da pri pisanju o Nuerih ne najdemo niti trohice sentimenta v zvezi s pristnimi in prijaznimi "divjaki". A vseeno, kljub temu, da je Evans-

Pritchard že lahko izhajal iz izkušenj s terenskim delom Malinowskega ali Radcliffe-Browna, se je bil vendarle nekako prisiljen potruditi živeti kot Nuer, če jih je hotel raziskovati. To pomeni, da si je kupil nekaj govedi in skrbel zanje, saj "Nuer in njegova čreda sestavljata korporativno skupnost..." (57). Ob dodatnem delu, da se je bil primoran naučiti tudi nuerskega jezika, kar je danes eden od obče sprejetih antropoloških zakonov, in da je večino informacij sprejemal na podlagi neposrednih pogovorov (kolikor mu je ob zvišeni zaprtosti Nuerov pač sploh uspelo voditi pogovore; praviloma brez pomoči prevajalca, kar je bila pogosta antropološka praksa v njegovem času) in na podlagi skrbnega opisovanja in popisovanja "dejstev", je opisano in sistematizirano in razloženo gradivo naravnost osupljivo. Vprašanje je sicer, če Evans-Pritchardovim shemam lahko verjamemo v vseh točkah, toda vseeno ostaja njegov opis življenja Nuerov nekakšen standard, ki se mu mora približati vsak antropolog. Kaj je pri tem tako vznemirljivega? Vsak, ki je že kdaj delal na terenu, ve, da je v razmeroma kratkem času (in v presledkih) domala nemoogoče zbrati vse potrebne informacije za tako kompleksno zastavljen prikaz življenja (in v drugi knjigi religije) nekega ljudstva. Ali je prav to, da je bil Evans-Pritchard prisiljen k izjemno konciznemu poizvedovanju, in da je gradivo dopolnjeval z lastno imaginacijo (jasno seveda, da znotraj zelo strogih pozitivističnih načel znanstvene metodologije) razlog, da je lahko spisal tako prepričljivo monografijo? Gotovo. Prav v bistvu spodletelo srečanje z Nueri in relativno kratko bivanje med njimi sta bila razloga, da je ta monografija postala klasika, saj je bil antropolog Evans-Pritchard prisiljen vanjo investirati samega sebe. Nazorna demonstracija "emičnega" (notranjega, "insiderskega") pristopa,

torej poistovetenja z informatorji in občutenja njihovega načina življenja na najneposrednejši način, je še danes dovolj prepričljiva, da na podlagi te izkušnje antropologi praktično brez rezerve in izjem uporabljajo metodo neposrednega terenskega opazovanja z udeležbo (ki pa si je ni, da ne bo pomote, izmislil Evans-Pritchard!).

Ima pa to kroženje med objektivističnim znanstvenim pristopom in subjektivnim "utapljanjem" v tujo kulturo tudi svoje šibkejšje plati, ki jih lahko v tem zapisu le bežno omenim. Ena od kritik, ki jih antropologi naslavljajo na delo Evans-Pritcharda v zvezi z ljudstvom Nuer, je recimo ta, da pri opisu nuerske religije (v knjigi, katere prevoda (še?) nimamo) Evans-Pritchard ni bil metodološko dosleden, saj ni (glede na okoliščine, v katerih je delal) mogel zaobseči interakcij v celotnem plemenu/ljudstvu. Danes je način predstavitve materiala del etnološke dejavnosti, in prav na to točko so etnologi (antropologi) vedno bolj občutljivi.

Ena od temeljnih točk, zaradi katere je to delo postalo klasika, je Evans-Pritchardov opis sorodstvene oz. klanske družbene strukture pri Nuerih. To je strahotno zapleten sistem, ki ga ob prvem branju nikakor ne moremo razumeti (beremo ga lahko samo tako kot matematične knjige, z lastnim skiciranjem in razvozlanjem struktur s svinčnikom v roki in z veliko mero potrpežljivosti). Shematski prikaz navzkrižnih pravil klanske, rodovne in plemenske ureditve je eden od najvišjih dometov socialnoantropološkega študija družbene organizacije sploh (stvar sama je bistveno bolj zapletena recimo le še pri kakšnih avstralskih staroselcih) in je eden od tistih dosežkov, zaradi katerih se je socialna antropologija čvrsto zasedrila med "resne" znanosti. Vprašanje pa je seveda, če je sistem, kot ga je opisal Evans-Pritchard, v resnici epis-

temološko brezhibno korespondiral s takratnim stanjem na terenu, ali pa je v tem primeru vendarle šlo zgolj za nekakšen antropologov "idealni tip" predstavitve družbenega sistema. To vprašanje je še zmeraj odprto, in – roko na srce – antropologi si ga ne zastavljajo preveč radi. Dodati pa je treba, da antropologom pri družbeni ureditvi takšnih ljudstev, kot so Nueri, povzročča veliko težav specifična anarhična ureditev družbenega sistema (brezdružavna "urejena anarhija" (210) brez poglavarjev). Zapletena struktura nuerske družbene ureditve gre od rodov (agnatskih, torej rodov po moški liniji s skupnim prednikom) preko klanov (eksogamni sistem rodov) do plemen, politično ureditev pa še dodatno zaplete težko umljiv sistem razdelitve (oz. združevanje) plemen na primarne in sekundarne plemenske odseke. Razlaga politične ureditve je tu in tam izjemno zahtevna in jasno kaže tudi na težave Evans-Pritcharda pri njenem opisovanju (253-259). Način življenja (pravzaprav načine preživljanja) Evans-Pritchard v dobri funkcionalistični maniri postavi v konkretne ekološke pogoje, ki takšno življenje narekujejo, in se zaveda, da se za antropologa začnejo zares zanimive stvari šele onkraj teh naravnih danosti. Ekologija namreč lahko pojasni nekatere demografske poteze, ne pa narave strukturnih razmerij plemen in plemenskih odsekov (221). Toda vseeno zaradi osredotočenosti v materialne vidike kulture (gospodarjenje s čredo, prehrana, bivališča etc.) nekoliko zanemarja prikaz duhovnih vidikov kulture.

To delo, ki ga imamo končno v slovenskem prevodu, je eno tistih, brez poznavanja katerih noben etnolog in socialni/kulturni antropolog (ali katerikoli družboslovni raziskovalec, ki uporablja etnografsko metodo, še posebej tehniko opazovanja z udeležbo) ne bi smel oditi na teren.

Rajko Muršič